

КРАВЧЕНКО О.О.,

*доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла
Тичини;*

ВОЙТОВСЬКА А.І.,

*доктор філософії з соціальної роботи,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
м. Умань, Україна*

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Розробка освітніх програм у закладах вищої освіти має враховувати міжнародні стандарти підготовки фахівців з соціальної роботи, а також національні вимоги, що сформовані у стандартах вищої освіти.

Відповідно до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки метою (місією) вищої освіти в Україні є інтелектуальний, культурний і професійний розвиток особистості, формування якісного людського капіталу та згуртування суспільства для утвердження України як рівноправного члена європейської спільноти, розбудова ефективної інноваційної конкурентоспроможної економіки та забезпечення високих стандартів якості життя [4].

Серед стратегічних цілей розвитку вищої освіти є ціль 2 «Довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти». Серед операційних цілей: нетерпимість учасників освітнього процесу до корупції, дискримінації за різними ознаками та академічної недоброчесності. Очікуваними результатами за цією ціллю є: створення закладами вищої освіти інтелектуальної та інноваційної продукції та послуг, які впроваджуються та надаються у реальному секторі економіки; розвиток вищої освіти як провайдера цінностей вільного, демократичного суспільства; забезпечення чесного вступу, об'єктивного оцінювання знань, а також нетерпимість до корупції, дискримінації та академічної недоброчесності [4].

Одним із важливих розпоряджень Кабінету Міністрів України є Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року. Стратегія визначає базові принципи, мету, стратегічні цілі, завдання, цільові групи, сфери впровадження та реалізації державної політики гендерної рівності та недискримінації в освіті. Схвалення Стратегії

впровадження гендерної рівності у сфері освіти є прогресивним показником євроінтеграційних процесів, які відбуваються, незважаючи на всі виклики, що постали перед Україною. Освіта залишається ключовим елементом закріплення цінностей, принципів, норм, які становлять основу боротьби українського суспільства за незалежність.

Заклади вищої освіти стикаються з численними викликами, пов'язаними із формуванням гендерної компетентності у фахівців та забезпечення рівного доступу для здобуття освітніх і професійних кваліфікацій для хлопців і дівчат, для чоловіків і жінок, впровадженням гендерно-перетворювальних підходів [1]. Зумовлено це, зокрема, широким розумінням гендерних компетентностей фахівців. На сьогодні визначено такі компетентності фахівців, які складаються із знань, навичок (умінь) та цінностей:

- передбачено знати: базові основи гендерної теорії, міжнародні документи з утвердження гендерної рівності; національне законодавство щодо гендерної рівності, зміст, напрями та актуальні завдання державної політики щодо гендерної рівності; нормативно-правові акти із забезпечення гендерної рівності у сфері, в якій працює фахівець або фахівчиня; гендерні особливості роботи, що здійснюється в межах функціональних обов'язків; поняття гендерної інтеграції; гендерні ролі та стереотипи в сучасному українському суспільстві, їх вплив на роботу та реалізацію державної політики; зміни, які відбуваються в сучасному українському суспільстві, пов'язані з утвердженням гендерної рівності; поняття гендерного балансу та шляхів його досягнення; особливості утвердження гендерної рівності в сфері діяльності; поняття та види гендерно зумовленого насильства; визначення вразливих груп для ризику потрапляння в ситуацію гендерно зумовленого насильства (ГЗН); шляхи реагування на факти ГЗН у роботі з колегами / колежанками та населенням; поняття, види та прояви гендерної дискримінації в суспільстві та шляхи реагування на неї; інструменти реалізації гендерної політики, зокрема гендерно дезагрегованої, гендерний аналіз, гендерно-правова експертиза;

- передбачено вміти: застосовувати положення міжнародного та національного законодавства з утвердження гендерної рівності у своїй щоденній роботі; аналізувати ситуацію з утвердження гендерної рівності у своїй сфері діяльності; визначати успіхи та проблеми в досягненні гендерної рівності у своїй сфері діяльності; інтегрувати ідеї гендерної рівності в усі напрями та види своєї професійної діяльності; визначати гендерні стереотипи та розвінчувати їх при виконанні своїх функціональних обов'язків; визначати види ГЗН та адекватно реагувати на такі випадки; звернутися по допомогу у випадках потрапляння в ситуацію

ГЗН та дискримінації; надати допомогу особам, постраждалим від ГЗН та дискримінації, відповідно до своїх функціональних обов'язків; вести гендерно дезагреговану статистику та користуватися нею; використовувати інструменти реалізації гендерної політики; дотримуватися положень кодексу етичної поведінки, особливо в частині недопущення фактів сексуальних домагань, сексизму, гендерної дискримінації; бути гендерно чуйним / чуйною у ході виконання своєї професійної діяльності; уникати використання дискримінаційних суджень, практик та дискримінаційної мови;

– передбачено мати: цінності гендерної рівності, ненасильства; гендерну чуйність; неприйнятне ставлення до сексизму, ГЗН, гендерної дискримінації; розуміння власної відповідальності за утвердження гендерної рівності в українському суспільстві; готовність звернутися по допомогу у випадках потрапляння в ситуацію ГЗН чи гендерної дискримінації на роботі; готовність підтримати колег / колеганок, які постраждали від ГЗН чи гендерної дискримінації; толерантне ставлення до осіб, постраждалих від ГЗН чи гендерної дискримінації; позитивне ставлення до необхідності дотримання положень кодексу етичної поведінки [1].

Збірник матеріалів «Програми гендерних студій в українських університетах» [3], виданий у 2019 році, представляє методичні матеріали освітніх програм трьох закладів освіти в Україні. Ці програми розроблялись у рамках проекту «Гендерні студії: Крок до демократії та миру у сусідніх до ЕС країнах з різними традиціями (GeSt)» за програмою ERASMUS+.

У Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка реалізувалася освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки (Освітні вимірювання. Гендерні студії: науковий аспект)» за освітнім рівнем «магістр». Мета програми полягає в тому, щоб забезпечити студентам набуття знань, умінь та розуміння, які відносяться до освітніх вимірювань, зокрема гендерних досліджень в освіті та соціально-поведінкових науках, що дасть їм можливість виконувати свою роботу самостійно. Також програма спрямована на те, щоб підготувати студентів до успішного засвоєння складніших програм для наукових дослідників та розробників, експертів в області комунікації, викладачів, наукових менеджерів у освітніх та соціальних структурах, у т.ч. в структурах, які виконують гендерні дослідження.

У Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя реалізується освітньо-професійна програма «Політологія. Гендерні студії».

Концепція базується на стандартах спеціальності 052 Політологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Мета програми сформульована наступним чином: «Забезпечити студентам здобуття знань, умінь та розуміння, що відносяться до політології, що дасть їм можливість виконувати свою роботу самостійно. Підготувати їх до успішного засвоєння складніших програм для наукових дослідників та розробників, експертів в області політології, викладачів, наукових фахівців у аналітичних структурах. Надати студентам обширну інформацію з політології з акцентом на критичному мисленні та практичних навичках дослідження, розвитком компетентностей, необхідних для комунікації, кооперації та поширення інформації».

У Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника розроблена концепція магістерської освітньо-професійної програми «Психологія. Соціальна психологія. Гендерні студії». Вона базується на стандартах спеціальності 053 «Психологія» (галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки). Програма передбачає підготовку висококваліфікованих фахівців у галузі психології, що володіють фундаментальними знаннями з психології, методології наукових досліджень у психології, методики викладання психології, закономірностей функціонування психічних процесів і явищ, що дозволить вирішувати психологічні проблеми особистості і групи; консультативна підтримка у виконанні оригінальних наукових досліджень, що спрямовані на отримання нових наукових знань з урахуванням гендерних підходів [3].

Дещо інший підхід бачимо у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, де реалізується освітньо-наукова програма «Гендерні студії (програма з можливістю подвійного дипломування з Лундським університетом, Швеція)» за освітнім рівнем «магістр» за спеціальністю «054 Соціологія». Програма ставить собі за мету підготовку фахівців соціології із спеціалізацією у гендерних студіях, які здатні розв'язувати складні задачі та проблеми дослідницького та / або інноваційного характеру, володіють фундаментальними знаннями та практичними навичками проведення соціологічних досліджень, зокрема, з гендерної проблематики; а також гендерної експертизи проєктів та програм [2].

Наразі аналіз вітчизняних освітніх програм дає змогу встановити, що гендерний компонент присутній в освітніх програмах з різних спеціальностей. Це обумовлено й традиціями ЗВО, діяльністю наукових шкіл з відповідних спеціальностей, професійними інтересами науково-педагогічних працівників, реалізацією проєктної діяльності тощо. Ці

освітні програми переважно зосереджені на питаннях протидії гендерній нерівності на суспільному рівні.

Перспективними завданнями є обґрунтування рекомендацій з введення освітніх компонентів з гендерної тематики на основі аналізу освітніх програм «Соціальна робота»; необхідність проведення опитувань серед стейкхолдерів освітніх програм «Соціальна робота» щодо формулювання конкретних компетентностей з гендерної проблематики, які важливо формувати у випускників.

Список використаних джерел

1. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. Л.Г. Ковальчук, К.Б. Левченко. Київ, 2017. 172 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/3/3/386408.pdf>
2. Магістратура. ОП «Гендерні студії». Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. URL: <https://sociology.knu.ua/uk/magistratura-op-genderni-studiyi>
3. Програми гендерних студій в українських університетах / за ред. О.Л. Зінюк. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника». ІваноФранківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», 2019. 788 с.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>